

Çevre Dostu Yeşil Bankacılık Ürünleri ve Türkiye Uygulamaları

Meltem Keskin¹

Özet

Yeşil finans, çevre, enerji verimliliği, kirletici emisyonların azaltılması, geri dönüşüm gibi sürdürülebilir çevreci unsurları dikkate alır. Bu bağlamda yeşil finans; yeni teknolojileri, endüstrileri, finansal ürünleri ve hizmetleri içinde barındırır. Finansal sistem, çevre ve ekonominin kesiştiği noktada yeşil finansı bulabiliriz. Yeşil büyüme hakkında konuşurken, yeşil bankacılığın tüm yeşil sektörlerle katkıları konusunda hemfikir olabiliriz. Yeşil büyüme, aynı anda yeşil endüstrilere ve teknolojilere yapılan yatırımlara, yeşil finansal ürün ve hizmetlerin yaratılması ve çevrenin iyileştirilmesi yoluyla ekonomik büyümeyi temsil etmektedir.

Bu çalışmada yeşil finansmanın potansiyeline vurgu yapılarak dünyada yaygın kullanılan yeşil finans örnekleri sunulmaktadır. Bireysel ve ticari bankacılıkta kullanılan; yeşil kartlar, yeşil otomobil kredileri, yeşil ipotekler gibi yeşil ürünler mercek altına alınmaktadır. Bahsi geçen yeşil bankacılık ürünleri, yüksek yakıt verimliliği, temiz enerji ve çevre dostu faaliyetler gibi temiz kaynakları güçlendirmektedir. Yeşil ürünlere olan talebin sürekli artması göz önüne alındığında her türlü yeşil bankacılık ürünleri, hem ürün sağlayıcısı tarafında hem de daha düşük maliyetli ürünlerin kullanıcıları tarafından tercih edilmektedir. Bu kapsamda çalışma; yeşil bankaların dünyada ve Türkiye’de etkileri tartışılmaktadır. Ayrıca çalışma, yeşil finansal ürünleri teşvik etmek ve uygulama önlemlerini de içermektedir.

GİRİŞ

İklim değişikliği, sera gazı salınımı gibi tüm dünyayı etkileyen çevresel sorunlar karşısında eylemsizlik, dünyanın yaşanabilirlik düzeyine her geçen gün daha fazla zarar vermektedir. Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası,

1 Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, ŞUBE, Uluslararası Ticaret ABD, Türkiye, ORCID NO: 0000-0002-8536-4940, meltemkeskin@aybu.edu.tr

Dünya Ticaret Örgütü, Birleşmiş Milletler, 20 Grubu gibi pek çok uluslararası çevreci finansal etkinlikteki kuruluşların öncelikli konularının başında yeşil büyüme gelmektedir. Yeşil finans; finans sektörünün, ekonomik büyüme, sosyo ekonomik ve çevrenin kesiştiği bir noktada yer almaktadır.

Sermaye piyasalarında, fon akımına hizmet eden kurumlarının ilk sıralarında yer alan bankalar; yeşil finans odağında çalışarak yenilikçi yeşil ürün ve yeşil hizmetlerle dünyanın düşük karbon salınımlı ekonomisine geçişinde ve iklim değişikliği ile mücadelesinde önemli yer almaktadırlar. Bankalar; karbon salınımı azalımı, yenilenebilir enerji önceliği, ormansızlaştırmayı durdurma, yeşil ofisler, çevreci akıllı binalar, su yönetimi gibi pek çok projenin hayata geçirilmesinde öncü rol oynamaktadırlar. Ayrıca bankalar, çevreyi koruma ve yeşil sosyal etki yaratma boyutunda gerekli finansman sağlamaktadırlar.

Bu çalışmada; yeşil finansın potansiyeli ile birlikte dünya ve Türkiye bankacılığının kullandığı yeşil ürün ve hizmetler çalışmanın ana konunu oluşturmaktadır. Çalışmada ayrıca, bankaların bireysel ve ticari kullanıcılarının; yeşil ürünlere istekli olmaları, düşük maliyetlere katlanarak yeşil ürünlere ulaşabilmeleri, çeşitlendirilmiş yeşil bankacılık ürün ve hizmetlerinin kullanımının artması sadece banka ve banka müşterileri için değil doğa ve elde edilen getirinin sosyo ekonomik boyutuyla çevreye katkıları konularının da incelenmesi amaçlanmaktadır.

1. YEŞİL BANKACILIK

Günümüzde ortaya çıkan aşırı sıcaklıkların ve iklim değişikliklerinin, yıkıcı etkilerinden biri kuraklıklar veya tam tersi su baskınları yaratabilme kapasitesidir. Bu tür çevresel yıkımlar, sadece gelişmiş değil gelişmekte ve gelişmemiş olan tüm ülkeleri ciddi olarak değerlendirilmeye zorlamakta ve eyleme geçmeye mecbur kılmaktadır. Bu durumda herkes elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışmaktadır (IRDBT, 2014). İnsanlığın ürettiği ve atmosfere yayılan hidrofloro karbon, nitröz oksit, metan gibi çevreye zararlı pek çok gaz iklim bozulmalarının etkilerini tetiklemektedir. Bu durum sadece yaşam kalitesini bozmakla kalmayıp çevre sorunları ekonomik koşulları etkilenmektedir. Hayward (2013) yılında dünya çapında yaptığı bin örneklemlili çalışmada üst düzey yöneticinin %67'sinin küresel boyuta yeşil finansın yeterli olmadığına yönelik düşüncülerini çalışmada tesbit etmiştir. Günümüzde ise yeşil finans duyarlılığı artmakla beraber hala yeterli değildir. Dünyada nüfusun artması ile taleplerin karşılanması ve sürdürülebilir yeşil çözümlerin hayatın her alanında ele alınması gerekmektedir. Birleşmiş Milletler Çevre Programı yeşil ekonomiyi

“insan refahının iyileştirilmesi sağlarken çevresel risklerini ve ekolojik kıtlıkları önemli ölçüde azaltan ve sosyal eşitliği getiren kaynak” olarak tanımlanmaktadır (UNEP, 2014). Böylece yaşamın her alanına girebilen yeşil ekonomi ile kaynaklar verimli kullanılırken, düşük karbonlu hayata geçişi sağlamakta ve sonuç olarak sosyal açıdan kapsayıcı olmaktadır. Sürdürülebilir yeşil finansmanı; ekonomik iyileşmeyi gerçekleştirilirken çevreyi ve doğal kaynakları korur ve insan aktiviteleri ile ilgili stratejilerin çevre dostu olarak sürdürülebilmesi için gerekli finansmanın sağlar. Böylece fonların verimli kullanılması da mümkün olur. Yeşil finans ayrıca; kurum ve kuruluşların sürdürülebilir kalkınma faaliyetlerini devam ettirebilmeleri için gerekli finansal akışları sağlayabilmek için bankalar aracılığı ile fonlanan bir alandır (Keskin, 2022: 57-60).

Yeşil bankacılık, bankaların yatırım stratejilerini sürdürülebilir ve çevre dostu girişimlere odaklanarak çalışan ve oldukça yeni sayılan finansman yöntemidir. Yeşil bankalar, temiz enerjiyi teşvik eden ve iklim değişikliğiyle adeta savaştan, sürdürülebilir bankacılık girişimlerine adanmış bir bankacılık süreci olarak karşımıza çıkmaktadır. Paris İklim Anlaşması'ı sonrası bankalar; yenilenebilir enerji, ağaçlandırma projeleri ve karbon dengeleme yatırımlarının teşvik edilmesine fon sağlayan faaliyetlerde bulunmaktadırlar.

Yeşil bankalar yalnızca iklim direnci projelerine yatırım yapmakla sınırlı kalmamaktadırlar. Yeşil hizmet sunan bankalar bu çerçevede; çevre dostu borç verme politikaları oluşturarak yerel düzeyde de çok etkili olabilmektedirler. Bu misyona odaklanmış yeşil banka politikaları ile elektrikli araçlar ve güneş enerjisi sistemleri için krediler sağlarken fosil yakıtlara bağlı çevreyi kirletici endüstrilerdeki yatırımları engelleyen politikalar üretmektedirler.

1.1. Yeşil Bankacılığın Avantajları

Giderek artan sayıda banka müşterileri; bankalar arasında, daha fazla çevresel sorunlara duyarlı olanları talep ettikçe, artan sayıda finans kurumu yeşil bankacılık ilkelerini benimsemeye başlamıştır.

Yeşil bankacılık, bankaya uzun dönemde kar sağlamaktadır. Yenilenebilir enerjiler ile çevreye duyarlı yatırımcılara cazip hale dönüşen banka; müşterilerine düşük karbonlu sektörlere yatırım yapmayı teşvik ettiğinde, bankanın rekabet avantajını da artırmaktadır.

Yeşil bankalar, temiz enerji projelerine, yeşilleşmeye istekli sektörlerle ve sürdürülebilir ürünlere ve hatta riskli yeşil yatırımlar yapmaya istekli oldukları için rakip bankalardan farklıdır. Bankalar yatırım kararlarında çevresel, sosyal ve yönetim kriterlerini uygularlar ve topluma hem kâr hem

de değer sağlayan karbona dirençli yeni teknolojilere yatırımları artırır. Elektrikli araçlar, akıllı elektrik şebekeleri ve yenilenebilir enerji sistemleri, yeşil bankaların kısa dönemde riskli yenilikçi yatırımlarından olmasına rağmen uzun dönemde karlı projelere dönüşmektedirler.

Sonuç olarak yeşil bankalar, fosil yakıtlar gibi oldukça yıkıcı endüstrilerin finansörü olmaktan hızla uzaklaşıyorlar.

Yeşil bankalar ayrıca, düşük karbonlu teknolojilerin ölçeklendirilmesinde önemli bir finansman rolü oynadıkları için hükümet kuruluşlarından ve çevreye duyarlı yatırımcılardan ekstra fon almalarına olanaklar da sağlamaktadır. Bu bağlamda bankalar, ekstra finansman ile ölçeklendirme potansiyeliline de sahip güçleri de oluşmaktadır. Yeşil bankalar sermayeleri ile daha fazla ulusal ve küresel iklim hedeflerine ulaşmak için operasyonlarını büyütmeleri de mümkün olabilmektedir. Ayrıca yeşil bankalar, iklim teknolojilerine yaptıkları yatırımları desteklemek için daha fazla teknik uzmanı işe almaktadırlar. İstihdam anlamında da ekonomiye bu yolla katkı sağlamış oluyorlar.

Yeşil bankaları büyük bankalardan ayıran önemli bir diğer unsur ise; şeffaflıktır. Yeşil bankalar, müşterileri adına yaptıkları yatırımlar için önleyebildikleri karbon emisyonları hakkında yatırımcılarına ve müşterilerine bilgilendirme yaparlarken yıllık finansal raporları düzenleyerek kamuoyuyla paylaşırlar. Bu şeffaflık düzeyi, yeşil banka ile paydaşları arasındaki güveni artıran önemli bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bunların yanı sıra yeşil bankacılık, bankaları iklim eğilimlerine duyarlı güçlü yönetim yapıları oluşturmaya da teşvik etmektedir. İklim hesap verebilirliği kültürü, yeşil bankaların olumlu sosyal sonuçları olan projelere uzun vadeli yatırım yapmalarına yardımcı olmaktadır.

Yeşil bankalar, sermaye akışlarını çevreye duyarlı projelere yönlendirerek Paris Anlaşması'nın hedefleri doğrultusunda faaliyet gösterirler. Karbon emisyonlarını azaltan, iklime dayanıklı bir altyapının kurulmasına yardımcı da olmaktadır. Yeşil bankalar sayesinde, ev tipi jeotermal enerji sistemleri gibi düşük karbonlu teknolojilerin toplum tarafından benimsenmesinde öncülük ederler. Bu tür teknolojilerin yaygınlaşması dünyayı net sıfır emisyona doğru yönlendirmeye yardımcı olmaktadır. Böylece yeşil bankalar, karbon ayak izlerini azaltmaya odaklanmaktadır.

Düşük karbonlu bir gelecek yaratmak için, dünyada yenilenebilir enerji sistemlerinin kullanılabilirliğini hızla artırmak için yeşil bankalardan daha fazla finansmana ulusal ve uluslararası boyuta ihtiyaç vardır.

1.2. Dünyada Yeşil Bankacılık

Dünyada yeşil bankacılık göreceli yeni olmasına rağmen Bosselmann (2016) çalışmasında; sürdürülebilirlik uygulamalarının öncü örnekleri ilk kez 1713 yılında Hans Carl von Carlowitz çalışmalarında başlatıldığını vurgulamaktadır. Ancak ilk resmi tanımlama Birleşmiş Milletler Brundtland Komisyonu Raporunda (1987) yer almıştır. Yaşanabilir bir atmosferde, sağlıklı kalabilmek ve gelecekteki nesillere dünyayı yaşanabilir bırakmak adına bankaların yeşil projeleri fonlanması ile birlikte çevresel unsurların korunma çabalarında öncü olmaları da önemlidir. Bu bağlamda çevre ve bankacılık performansları ile ilgili erken çalışmalardan bazıları Blacconiere ve Dennis (1993) ve Hamilton (1995) çalışmalarıdır. Çevre ve finans ilişkisi konuları on sekizinci yüzyılda düşünölmeye başlamışken, yirminci yüzyılda özellikle ekonomide gelişmiş ölkeler konu hakkında duyarlılıkları önemli ölçüde artmıştır.

Yeşil bankacılığın modern dünyada ki ilk uygulamaları Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'de görölmektedir. ABD'de yeşil banka faaliyetleri 2008 yılında Hundt ve Ken Berlin tarafından geliştirildi (Archive, 2022). Mayıs 2009'da yürürlüğe giren Amerikan Temiz Enerji ve Güvenlik Yasası kabul edilmiştir. 2010 yılında St. Lucie County, Inc. (SELF) şirketi, kar amacı gütmeyen güneş ve enerji kredisi fonu sağlayan, Amerika'da kurulan ilk yerel yönetim yeşil bankasıydı. Bunu yanısıra Connecticut Green Bank 2013'te New York'u işlemlerine başladı ve 2015 bütçe yılının sonunda, 663 milyon dolarlık yeşil proje yatırımını destekledi (William, 2022). Birleşik Krallık'ta ise 2009 yılında yeşil projelere finansman sağlamak için devlet destekli bir altyapı bankasının kurulmasını girişimleri başladı. "Yeşil Altyapı Finansmanını Hızlandırmak: Birleşik Krallık yeşil tahvilleri ve altyapı bankası için taslak teklifleri" raporu hazırlandı (E3g, 2009).

Çin'de yeşil finansın ilk örnekleri 2007 yılında Çin Halk Bankasıyla uygulanan Yeşil Kredi ile başlamıştır (Kobivadisi, 2023).

Avrupa, esas olarak dijital öncelik veren sürdürülebilir bankalara en yüksek konsantrasyonu sağlayan kıtların en başında gelmektedir. Yeşil bankacılık alanında Avrupa'da lider konumunda olan uygulamalar; British green banking app Novus, Hamburg-based neobank Tomorrow ve the sustainable challenger bank Green-Got in France'dır.

Ancak en son teknolojiye doğru ilerleyen sadece bankacılık dijital uygulamaları değil; köklü bankalar da yeşile dönüşömlerini sürdürmüşlerdir. Her ikisi de Hollanda merkezli olan Rabobank veya Triodos bankası gibi

büyük bütçeli bankalar, sürdürülebilirliği hem faaliyetlerinin hem de ürün portföylerinin merkezine yerleştirmişlerdir.

Acevedo'ya (2023) göre en çevreci bankalar sıralamasında; çek hesabı için en iyi çevre dostu banka: Amalgamated Bank. Çek ve tasarruf hesabı için en iyi çevre dostu banka: Ando. Yüksek getirili bir tasarruf hesabı için en çevre dostu banka: Atmos Financial. En çevre dostu kredi birliği ise Clean Energy Credit Union Savings Account. En çevre dostu yerel banka ise Spring Bank'dır (Acevedo, 2023). Bu sınıflandırmayı yapılırken Acevedo (2023); banka kredilerinin yüksek oranın temiz enerji ve çevre koruma finansmanına ayıran banka ve yine şeffaflığı önceleyen banka, çevrim içi bankacılık uygulamaları kullanımı, bankacılık işlemlerine dayalı olarak karbon emisyonlarını azaltmasına yardımcı olacak araç kullanımını sağlayan banka, şubesiz bankacılık, diğer bankalarla ortak ATM ve post cihazı kullanan banka, müşterilerin banka hizmetlerinden faydalanırken her işlemde ayrılan miktar ile müşterileri adına ağaç dikmeye katkı veren banka özelliklerini dikkate almıştır.

1.3. Türkiye'de Yeşil Bankacılık

Türk bankacılık sisteminde 57 banka faaliyet göstermektedir. Bunlarda 32'si mevduat bankaları, 6'sı kalkınma bankası, 16'sı kalkınma ve yatırım bankaları ve 3 tanesi ise TMSF bünyesindeki bankalardır. Bu bankaların bir kısmı kamusal sermayeli mevduat bankalar iken bir diğer kısmı özel sermayeli mevduat bankalarıdır. Yine bu istatistik içerisinde Türkiye'de kurulmuş yabancı sermayeli bankalar ve Türkiye'de şube açan yabancı sermayeli bankalar yer almaktadır (BDDK, 2023). Borsa İstanbul (BIST) Likit banka endeksinde 7 banka işlem görmektedir. BIST Sürdürülebilirlik endeksinde Akban T.A.Ş., Abaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., Şekerbank T.A.Ş., Türkiye Garanti Bankası A.Ş., Türk Halk Bankası A.Ş., Türkiye Halk Bankası A.Ş., Türkiye İş Bankası A.Ş., Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş., Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. ve Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. yer almaktadır (KAP, 2023). BIST Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan bankalar, çevresel ve sosyal konularda riskleri önleyici politika geliştirirken çevreci projelerde katkı sağlamaktadırlar. Bu yeşil çabalarla, yatırımcıların fonlarını çevre dostu projelere ileten şirketleri kapsayan platformları oluşturmaktadırlar (BIST, 2023).

Türkiye'de yeşil projeleri destekleyen krediler uluslararası kuruluşlar aracılığı ile sağlanmaktadır. Bu kuruluşlardan bazıları; Dünya Bankası, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası, Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası, Alman sanayileşme Fonu, Fransız Kalkınma Ajansı kaynaklı olup Türkiye'de

bu kredilerin kullanılmasına Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası, Türkiye Kalkınma Bankası, Turizm Bakanlığı ve Eximbank aracılık ederken KOSGEB gibi kuruluşlar da aracılık yapmaktadır. Verilen krediler ile gerçekleştirilecek yatırımın; çevresel, kültürel ve sosyal olumsuzlukların giderilebilmesi ancak sürdürülebilir yeşil işletmelerin başarılı olması ile mümkündür (Kobivadisi, 2023).

Türkiye’de sürdürülebilirlik ve yeşil finans alanında gelişmelerin tarihsel kronolojisi şöyledir (CBFO, 2022);

1. 2013 Bankacılıkta Sürdürülebilirlik Konferansı düzenlendi.
2. 2014’de BIST Sürdürülebilirlik Endeksi oluşturmuştur. Bu endekste süratle bankalar yer almaya başlamıştır.
3. Bankalar, 2016 yılından başlayarak sürdürülebilirlik tahvili ihraç etmeye başlamıştır.
4. 2016 yılında Dünya Bankası ve İller Bankası ortaklığı ile Sürdürülebilir Şehirler Projesini hayata geçmiştir.
5. 2017 yılında, Akbank, Garanti Bankası, ING Bank, İş Bankası, Şekerbank, Yapı Kredi ve Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası Global Compact Türkiye Sürdürülebilir Finansman Bildirgesine imzalamışlardır.
6. 2019 yılında Birleşmiş Milletler Çevre Programı Finans Girişimi (UNEP FI) tarafından uygulamaya başlanan Sorumlu Bankacılık Prensiplerine; Garanti Bankası, ING Bank, TKYB, Şekerbank, TSKB ve Yapı Kredi Bankası katılmıştır.
7. 2021 yılında Türkiye Bankalar Birliği bankacılık hizmetleri için 2014 hazırladığı Sürdürülebilirlik Kılavuzunu güncellenmiştir.
8. 2021 yılında Türkiye Bankalar Birliği, İklim Değişikliğinden Kaynaklanan Risk ve Fırsatların Bankacılık Sektörüne Muhtemel Etkileri konulu konferans düzenlemiştir.
9. Türkiye’de Bankaların yeşil tahvil potansiyeli 1,8 milyar ABD Dolar olacağı hesaplanmıştır.

Türkiye’de sürdürülebilir ve yeşil bankacılık önemli unsurlarından; dijital, yapay zeka bankacılığı, internet ve mobil bankacılık önemli rakamlara ulaşmıştır. Bu büyüme hız kesmeden devam etmektedir. TBB (2021) verilerine göre bireysel müşteri sayısı 76 milyon 686 bin kişidir. Aktif dijital bankacılık müşteri sayısı ise 68 milyon 475 bin kişidir. Tablo 1’de Türkiye’de gerçekleşen internet bankacılığında ait finansal işlemler verilmektedir.

Tablo 1: İnternet Bankacılığında Finansal İşlemleri

	Ekim-Aralık 2020		Ocak-Mart 2021	
	İşlem Adedi (Milyon)	İşlem Hacmi (Milyar TL)	İşlem Adedi (Milyon)	İşlem Hacmi (Milyar TL)
Para transferler	63	1.321	62	1.344
Ödemeler	28	87	28	88
Yatırım işlemler	22	475	21	452
Kredi kartı işlemleri	7	24	7	25
Diğer finansal işlemler	4	80	4	52
Toplam	123	1.987	122	1.961

Kaynak: TBB (2021)

Türk yeşil bankacılık çalışmaları ile ilgili Dünya Bankasının (2022) raporuna göre; Türkiye'deki yeşil projeler için yerel finansman, öncelikle bankacılık sektörüne dayandığı belirtilmiştir. Ayrıca banka; yeşil finansman için çeşitli engellerle karşı karşıya olduğu da belirtmiştir. Türkiye'de bankacılık sektörü, yenilenebilir enerjinin geliştirilmesinde önemli bir rol oynayan finansal kurumdur. Yene bankalar Türkiye'de, üretim ve yeşil tahvil ve yeşil ipotek ihracı için temel finansal kurumlardır. Sürdürülebilir finans kaynağı olan bankalar önemli rollerinin olmasına rağmen çeşitli engellerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bankacılığın yaşadığı problemler; politik ortama ilişkin zorluklar, sektör düzeyinde sınırlı bilgi, yaşanan doğal afetler ve sınırlı kurumsal kapasitenin yanı sıra düşük düzeyde güçlü yeşil büyümeyi desteklemeye hazır bulunuşluk gibi unsurlardır (World Bank, 2022: 2-3).

BDDK (2021: 12-13), Türk sürdürülebilir bankacılık sektörünün swot analizine göre:

Bankacılığın güçlü yönleri

- . Sektörün sağlam finansal yapısı
- . Güçlü ihtiyatlı düzenleyici ve denetleyici çerçeve
- . Gelişmiş insan kaynakları ve teknoloji altyapısı
- . Sürdürülebilirlik alanında şimdiye kadar kazanılan deneyim
- . Uluslararası pazarlarla yüksek düzeyde entegrasyon

Bankacılığın zayıf yönleri

- .Sektörün kısa vadeli fonlama yapısı
- .Taksonomi eksikliği nedeniyle yeşil varlıkların tanımı ve sınıflandırılmasındaki eksiklikler
- .Uygun, karşılaştırılabilir ve güvenilir verilere duyulan ihtiyaç
- .Sürdürülebilir finans düzeyinde, düzenleme ve denetleme konusunda genel kabul görmüş standartların bulunmaması
- .İklimle ilgili konularda analitik kapasite eksikliği

Fırsatlar

- . Yeşil dönüşüm süreci için ek yatırım ve finansman ihtiyacı
- . Geçiş sırasında ortaya çıkacak yeni piyasalar ve finansal araçlar işlemler
- . Avrupa Birliğine (AB) coğrafi yakınlığın dış ticaret avantajları
- . Geçiş süreci için tahsis edilecek kamu ve uluslararası fonlar
- . Kamu kaynaklarından gündeminde olabilecek teşvikler

Tehditler

- . Küresel makroekonomik belirsizlikler,
- .AB Yeşil Mutabakatı ve benzeri düzenlemelerin diğer ülkeler tarafından uygulanma olasılığı beklenenden daha hızlı yürürlüğe girecektir,
- .Sera gazı emisyonları azaltılması ile ilgili aksıkların giderilmesi için gerekli yasal düzenlemelerin zamanında yürürlüğe girmemesi,
- .Ülkenin karbondan arındırılması için uygun koşullarda yeterli dış finansman eksikliği,
- .Yüksek karbon vergileri ve üretim kotaları nedeniyle bankacılık sektörünün aktif kalitesinde bozulma olasılığı. Türk sürdürülebilir bankacılık için tehdit oluşturabileceği öngörülmektedir.

2. YEŞİL BANKACILIK ÜRÜNLERİ

2.1. Dünya Yeşil Banka Örnekleri ve Kullanılan Ürünleri

Dünyada ister gelişmiş ister gelişmekte olan ülkelerin bankaları, çevresel kaygıları giderecek ve bu soruna yanıt verebilecek çevreci sürdürülebilirliği olan operasyonlara entegre olmaya gönülüdürler ve ayrıca yeşile uyumlu olmayada başlamışlardır. Küresel bankacılık sektörünün büyük bir kısmı; sorumlu bankacılık ilkeleri, sürdürülebilir kalkınma hedefleri ve Paris İklim

Anlaşması çerçevesine uyumlu hale getirmişlerdir. Ayrıca açıktır ki yeşil bankacılık ve ürünlerine olan müşteri talebin artarak çığ gibi çoğalmaya da devam etmektedir. Bankaların gelecekteki müşterileri olan yeni nesiller ve genç insanlar yeşil ürünlere olan taleplerini çok daha yüksek sesle dilendirmektedirler. Yine çevreyi koruyucu ve sürdürülebilirliği projelerini üreten FinTech çalışmaları, müşterilerine dijital bankacılık hizmetleri hazırlarken çevreyi koruyabilir ve iklim değişikliğiyle mücadele edebilecek ürünleri geliştirmektedir.

Bu bölümde çevre dostu iklime duyarlı banka müşterilerini iklim ve çevre konusunda harekete geçirmeye çalışan altı yeşil bankacılık örneği tartışılmaktadır. Alexopoulos, (2021) banklar ve yeşil hizmetlerini aşağıdaki gibi sıralamıştır.

Bu bankalardan ilki Starling bankasıdır. Banka tamamiyle şubesiz, kâğıt kullanmaksızın, %100 yenilenebilir enerji ile çalışıyor ve üstelik % 75 oranda geri dönüştürülebilir plastik banka kartlarını kullanıcılarına sunmaktadır. Bunun yanı sıra, müşterilere ormansızlaşmayla mücadele etmek için düzenlediği kampanyaya katılma şansı da sağlamaktadırlar. Bu proje ile 2050 yılına kadar bir trilyon ağacı dikerek yetiştirmeyi hedeflemektedir. Böyle bir proje çevre bilinci yüksek olan yatırımcıların banka tercihlerini etkilemektedir. Starling bankasının ağaç dikmeyi seçme nedeni; “Ağaçlar, iklim değişikliğine karşı mücadelede en iyi savunmalarımızdan biridir, çünkü iklim değişikliğine neden olan karbondioksiti emerler.” sloganıyla tüm platformlarda yer almıştır.

Çevreyi koruma sözü veren diğer örneği ise Ağaç Kartı’dır (Treecard). Bu kart Şekil 1’de yer almaktadır. Bu banka, çevre dostu bir ahşap kart kullanırken, dijital bankacılık teklifleri aracılığıyla gezegeni yeniden ağaçlandırmayı tahüt ederek oldukça fazla dikkat çekmektedir. Bankanın kârının %80’i ağaçlandırma projesi için kullanılmaktadır. Banka, 120 milyondan fazla ağaç dikmiştir ve bu faaliyetine devam etmektedir. Ağaç kartı kullanan müşteri günlük ödemelerinde harcadığı her 50 USA Dolarlık harcama için müşterinin adına yeni bir ağaç dikilmektedir. Ayrıca banka müşterilerine çevrecilik ödülleri de vermektedir.

Şekil 1: Treecard

Kaynak: treecard.org, 2023.

Bir diğer çevreci bankacılık uygulaması Aspirasyon'dur. Aspirasyon, müşterilerine, harcarken tasarruf ettiren hesap hizmeti vermektedir. Mevduatları; fosil yakıtsız çözümleri desteklerken ağaç dikerek iklim değişikliğiyle savaşma politikaları uygulamaktadır. Aspirasyon müşterinin banka kartı ile satın alımlarını en yakın tam ABD Dolarına yuvarlıyarak, ağaç dikmek için büyük bir fon sağlamaktadır. Bu uygulamayla, müşteriler kartından borçlandırılırken, banka kullanıcılarının bu birikimlerle banka aracılığı ile ağaç dikilmesine katkı sağlamış olurlar. Banka uygulaması ile müşteriler dikilecek ağaç sayısı hakkında bir bilgilendirme bildirimini alırlar. Bununla birlikte, banka kartı sahibi müşteriler, ağaç dikmeleri için nakit ödüllerde vermektedir. Ayrıca; Aspirasyon banka ve kredi kartları geleneksel kartların aksine çok küçük karbon ayak izine sahip olup mısır bitkisi bazlı PLA'dan yapılmıştır. Üstelik bu kartı tercih eden müşterilerin yaptıkları her alışverişte bir ağaç dikmeyi tahüt etmektedir. Aspirasyon kartını kullanan müşteri Sıfır Karbona kartı (Aspiration Zero Credit Card) geçtiğinde her ay tüm satın alımlarda %1 nakit geri ödemede alabilmektedir. Ayrıca kullanıcılar; Etki Ölçümü (Aspiration Impact Measurement /AIM) ile satın aldıkları ürünlere göre kişisel sürdürülebilirlik puanlarının ve alışveriş puanlarının gösterildiği "Planet & People" uygulaması ile yaptıkları işlemlerin hangilerinin çevre ve çalışan dostu olduğunun bilgisi müşterilere bildirim olarak gönderilmektedir (Crail, 2023).

Hollanda merkezli Bunq, müşterilerine yeşil bankacılık ürünleri sağlayan Avrupa Birliği merkezli bankadır. Banka, müşterilerine, çok uzun ömürlü kart vermektedir. Bu kartla ödeme yapan müşteriler 100 Euro'luk harcama ile bir ağaç dikilmesine aracılık etmektedirler. Ayrıca müşterinin bir arkadaş ağaç dikme davetini her kabul ettiğinde, banka müşterisi, dikilmek üzere 10 ağaç dikilmesine aracılık etmektedir. Bunq tarafından uygulamaya eklenen bir diğer özellik ise oluşturulan yeşil grup arkadaşlarla birlikte ağaç dikebilir

ve aynı zamanda diğer gruplarla kimin en çok ağaç diktiği konusunda rekabet de sağlamaktadır (Bunq, 2023).

Almanya merkezli Tomorrow Bank, müşterilerine sanatsal kart tasarımının yanı sıra, iklim koruması hizmeti vermektedir. Tomorrow kartlarıyla ödedikleri her Euro ile bir m² yağmur ormanını koruyorlar. Bunu yapabilmek için müşterileri mağazada veya internette her ödeme yaptıklarında, mağaza sahipleri de çevre için küçük bir işlem ücreti ödemektedirler. Bankaca alınan minik yüzdelere ile ağaçlandırmayı destekleyen projelere gerçekleştirilmektedir. Yine bu uygulamada müşterilerinin yaptıkları kısırlı alışverişlerini tam paraya yuvarlayarak ağaçlandırma için fon sağlamaktadır (Tommorrow, 2023).

İtalyan bankası, müşterilerine doğrudan iklim değişikliğiyle mücadelede aktif rol vermektedir. Banka, sıfır karbonlu kart talep eden müşterilerine ahşap metaryalli Flowe kart vermektedir. Kart kullanıcısı; yerel ekonomiyi ve ailelerin beslenmesini finansal olarak desteklerken, sera etkisinin doğal süreçlerinde ortaya çıkan CO₂ bileşenini dengelemek için banka, Guatemala'da müşteri adına bir ağaç dikmektedir (Alexopoulos, 2021).

Çevre dostu bankalar yukarıda görüldüğü gibi müşterilerine dünyaya ve çevreye maliyeti olmayan yeşil bankacılık ürünleri sunmaktadırlar. Ancak bankalar yeşil finansal teknolojiler kullanarak sürdürülebilirlik konusunda daha da ileri gidebilecek potansiyellerini kullanmaktadırlar. Müşterilerine yeşil seçimler yapmaya teşvik eden yeşil bankacılık ürünlerinde bazıları şöyledir:

.Müşterilerinin elektrikli veya düşük emisyonlu araç alımları için indirimli faiz oranları sunmak.

.Yeşil araba kredileri,

.Müşterilerin çevresel veya sosyal konulara odaklanan projelere yatırım yapmasına olanak sağlamak,

.Yeşil tasarruflar ve tahviller; enerji verimliliği derecesi A veya B olan ev satın alan kişiler için yeşil ipotekler;

.Ev sahiplerinin mülklerinde enerji tasarruflu yenilemeler yapmalarını sağlayan, yeşil ev modernizasyon kredileri vermek.

Meniga'nın (2021) Küresel Sürdürülebilir Bankacılık Araştırmasına göre, tüketicilerin yaklaşık dörtte üçü (%68) yeşil finansal ürünleri kullanıyor. Bu durumda bankacıların %89'unun yeşil bankacılığın gelecekte perakende bankacılıkta yüksek büyüme oranı yakalayacağını öngörmektedirler.

2.2. Türkiye'de Kullanılan Yeşil Bankacılık Ürünleri

Türk bankacılık sisteminin yeşil temalı ürün, hizmet ve taahhütler çeşitlenerek artmaya devam etmektedir. Bankacılıkta iklim sürdürülebilirliğinin esas sorumluluğu, çevresel ve iklim etilerinin kredi değerlendirmelerinde göz önünde bulundurulmasından geçmektedir. BIST Sürdürülebilir endekste de yer alan Türk bankaları kredi faaliyetlerinin sonucu olarak yaratılan çevre risklerini artık takip etmeye başlamıştır. Bu bağlamda yeşil bankacılığa öncü olan bankalar bilgi birikimlerini çoğaltabilmek için çok paydaşlı girişimlerde bulunmaktadırlar.

Yeşil ekonomiyi destekleyen bankacılık ürün ve hizmetleri şöyledir:

Yenilenebilir Enerji Finansmanı: Yeşil finansın ana unsurlarının başında yeşil enerji dönüşünün hayata geçirilerek yenilenebilir kaynaklardan sağlanan enerjinin kullanılması, fosil yakıtlara bağımlılığını kaldırılması ve enerji verimliliğinin her alanda hayata geçirilmesi için bankaların bu tür projeleri desteklenmeleri gerekmektedir. Bu projelerin günlük hayata kullanılması iklim değişikliğine katkı sağlamasının yanısıra bu alanlarda gerekli isdihtama da bankalar olumlu katkı sağlayarak sosyal boyutuyla da ülkeye destek olmaktadırlar.

Yeşil Hisse Senetleri: Çevreye duyarlı ve sorumlu bankalar, güneş, rüzgâr enerjisi vb jeotermal kaynak kullanımı ile karbon salınımı en aza indirmeyi başaran ve rejeneratif tarım yapan firmaların finansından sorumlu olmaktadırlar. Sorumlu bankalar kendi işlemlerinde de çevreci standartları yakalayarak sürdürülebilir endekslerde yer almaktadırlar. Söz konusu bankaların BIST Sürdürülebilir endekste yer alan banka hisse payları, yeşil hisse senetleri bağlamında değerlendirilmektedir (Keskin, 2022: 62).

Yeşil Tahvil: İklimi ve çevreyi korumaya yönelik projeleri finanse edebilmek amacıyla tahvil çıkarmaya yetkili kurum ve kuruluşlarca yeşil tahvil ihtarç edilmektedir. Yeşil tahviller; bankalarca da ihraç edilebilen ve yeşil tahvillerin temel amaçları ile örtüşen konularla ilgili olarak piyasaya sunulan borçlanma araçlarından biridir (Chiang, 2017: 7).

Güneş Enerjisi Kullanım Kredisi: Banka hizmetleri arasında; endüstriyel tesislerin ve bireysel kullanılan bina çatılarında tüketim için kurulacak güneş enerjisi santrallerinin (GES) finansmanı için kredi uygulaması da başlatılmıştır.

Kentsel Dönüşüm Kredisi: Bu kredi ile kentsel dönüşümün sağlanabilmesi amacı ile enerji sınıflamasının A ve B olduğu taşınmazlar için sağlanan krediler olarak öncü Türk bankaları tarafından halka ve sanayiye sağlanan kredi imkânıdır.

Lisanssız Elektrik Üretimine Yönelik Krediler: Rüzgâr, güneş ve diğer yeşil enerji kaynaklarından üretilen elektrik projelerinin gerçekleşmesi için finansman destek kredisidir.

Enerjiyi Verimli Kullanma Kredisi: Türkiye’de enerji verimliliği yatırımlarına katkı sağlayarak yatırımların genişlemesi ve bu alanlardaki finansman ihtiyacını karşılamak amacı ile verilen kredilerlerdir. Enerji verimliliği kredi konularının içinde yer alan; enerji, su, hammadde, atık yönetimi verimliliği, gibi katagorilerde içeren kaynak verimliliği yatırımlarının finansmanı bankalarca sağlanmaktadır.

Elektrikli Araç Kredisi: Sıfı km olarak satışa çıkan elektrikli ve hibrit araba alımında verilen kredi imkânlarıdır.

Elektrikli Şarj İstasyonu Kurulum Kredisi: Elektrikli ve hibrit arabaların kullanımlarının artabilmesi için araç sahiplerinin şarj ünitelerine kolaylıkla erişebilmesi gerekmektedir. Elektrikli Araç Şarj İstasyonların kurulabilmesi için bankalar finansman sağlamaktadırlar.

Çevreci İşyeri Kredisi: Enerji Kimlik Belgesi en fazla A veya B olan ya da yeşil binalardan iş yeri alacak girişimcilere sağlanan finans kaynağıdır.

Çevreci Ev Kredisi: Enerji kullanımı ve performansına uyumlu olan evleri satın alan banka müşterilerine A veya B enerji sınıfı, ya da LEED² (Leadership in Energy And Environmental Design), BREEAM³ (Building Research Establishment Environmental Assessment Method) sertifikalarından herhangi birine sahip olması durumunda konut finansmanı bankalarca müşterilerine sunulmaktadır.

Denizleri Koruyan Krediler: İster üretim ister hizmet sektöründe işlem yapan ticari müşterilere yönelik atık sularla ya da herhangi nedenle deniz kirliliğinin önlenmesi amacıyla oluşturulan projelerde işletmelere finansman desteği sağlanmaktadır.

Çevreci Belgeselere Destek: Bankalar çevre ve su kaynaklarımızın kirliliğine farkındalık yaratmak için belgeslere destekte sağlamaktadır. Bankalar, bu tür projelere sponsor olmaktadır.

2 **LEED** Türkçe’de “Enerji ve Çevre Dostu Tasarımda Liderlik” anlamındaki cümlelerin baş harflerinin kısaltmasıdır. USGBC (United States Green Building Council – Amerikan Yeşil Binalar Konseyi) tarafından oluşturulmuş yeşil binaların derecelendirilmesini sağlayan sertifika sistemidir. LEED danışmanlığı, projelerin sertifikaya maliyet etkin biçimde ulaşması için verilen hizmetlerdir.

3 **BREEAM** sertifikası, bir binaya uluslararası saygınlık ve tanınırlık sağlar. BREEAM, bir binanın üstün standartlarda inşa edilmiş olduğunu gösterir. BREEAM yeşil bina derecelendirme sistemi LEED’e göre daha eskidir. Her iki sistemde kendi içinde çıkarmış oldukları versiyonlarla evrilmiş ve gelişmeye devam etmektedir.

Güneş Enerjisi Bankamatikler (ATM/ Automatic Teller Machine): Çevreci inovatif tasarım ile güneş enerjisinden yararlanarak elektrik enerjisi üreten ve enerji tüketiminin azaltılmasına katkı sağlayan bankamatik enerji ihtiyacının büyük bir bölümünün güneş enerjisinden sağlamaktadır. Müşteriler bu tür bankamatikleri çevreci logoları ile tanıyabilmektedir ve bu tür bankamatikleri sıklıkla kullanıldıkça Türkiye genelinde de yaygınlaşacak ve tüm bankalar yeniledikleri ATM'lerini güneş enerjisi ile çalışanlarla değiştireceklerdir.

Geleceğe Orman Projeleri: Türkiye'de hizmet veren öncü bankalar tıpkı yurt dışı eşdenikleri gibi "Geleceğe Orman" gibi mevduat hesapları oluşturarak müşterilerin bu hesaplara katılarak yaptıkları bankacılık işlemlerinden karbon puan kazandırmalarını sağlamaktadırlar. Kazanılan karbon puanlar belli bir sınıra ulaştığında banka TEMA Vakfi banka müşterilerinin adına sertifikalı ağaç dikmektedir.

Yeşil İçerikli Kart: Banka müşterilerinin; kullandığı yeşil temalı ister kredi ister banka kartı olsun, her yaptıkları alışverişlerde %'lik oranlarla çevreyi koruyan vakıflara fon aktarılmaktadır.

Çevre Değişken Fon: İş Bankasının, çevre dostu yatırımcıların birikimlerini değerlendirebilmeleri için geliştirdikleri finansal bir üründür. Çevre dostu yatırımcı portföyünün bir kısmını etkin çevre yönetim yapan şirketlerin menkul kıymetlerine yatırım yapmaktadırlar.

Kadın Hisse Senedi Fonu: Bu fonda İş Bankasının kadınların istihdamını ve yönetimini destekleyen şirketlere yatırım yapılabilmesini sağlamak için oluşturulmuş bir finansal üründür.

Yenilenebilir Enerji Fonu: %100'ü olmasada %80'i yenilenebilir enerji sektöründe işlem gören yerli veya yabancı firmaların hisse senetlerine yatırım yapılan finansal üründür.

Sıfır Atık Projesi Fonu: Doğal kaynakları verimli kullanılması hedefi ile atık oluşumunu kaynağında azaltan ve sınıflandıran çevre ile uyumlu teknolojilere öncelik veren işletmelere yatırım yapılmasını sağlayan fondur.

Sürdürülebilir Tarıma Destek: Sorumlu tarım faaliyet çerçevesinde, stratejik tarım habitatlar korunabilir ve eski haline döndürülebilmesi, su kaynaklarının korunması ve toprak sağlığının iyileştirilmesi için gerekli projelerin finansman desteği sağlanmaktadır.

Damlama Sulama Sistemleri Kredisi: Sulama sistemlerinin modernize edilerek su tüketiminin azaltılması ve verimin artırılması amacı ile çevreye duyarlı Türk bankaları; sulama hesaplama araçları ve tarlaya yapılacak

yatırım turanının hesaplamasında ve finansmanında çiftilere finansal destek sağlamaktadır.

Sorumlu Tüketim: Sadece enerji değil ürün ve hizmetlerin ihtiyacın ötesinde aşırı kullanımının önüne geçmek ve aşırı tüketimin çevre üzerindeki baskısını en aza indirerek amacıyla kaynakların gelecek nesillere aktarılması sorumluluğunu sağlayabilen projelere bankalarca verilen krediler ile sorumlu tüketime destek sağlamaktadır.

Çevreci POS Hizmetleri: İşletme POS cihaz taleplerinin dijital sitemde tamamlanarak, cihazların imece olarak kullanılması uygulaması gerçekleşmesidir. Bunun yanı sıra POS cihazları taşınabilir ve temasız özellikleri ile hızlı çözümler sağlanmaktadır.

UnionPay QR Yöntemli Ödemeler: Banka müşterileri alışverişlerinde yapılan geliştirmeler sayesinde POS cihazlarında UnionPay QR kod yöntemi ile Euro, ABD Doları ve TL para birimlerinde ödeme yapılabilmesini sağlamıştır. Böylece kâğıt kullanımında ortadan kalkmaktadır.

QR Karekod ile Para Çekme: Banka kartı veya herhangi bir kredi kartı kullanmaksızın ve herhangi bir kâğıt ısrافی olmaksızın mobil bankacılık sistemi üzerinden nakit para çekmeye olanak veren sistemdir.

Şube Operasyonlarının Dijitalleşme: Bireysel ve tacir müşteriler banka şubelerinde fiziken bulunma gereği olmaksızın portföy yönetim hizmetini bankalar dijital ve online sunulmaktadır. Bu durum daha az şube ve daha az çevre tüketimi ve kirliliği anlamına gelmektedir. Böylece fiziki şubeler dijital dönüşüm programında değerlendirilebilmektedir.

Dijitalleşme ile birlikte yapay zekâ uygulamaları ile müşteri deneyimlerini ve ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile tüm Türk bankalarınca robotik otomasyon süreci kullanılmaktadır. Bu süreçler müşterilerin bankacılık işlemlerini hızlandırırken çevreye de saygı duruşu sunmaktadır.

SONUÇ

Sürdürülebilirlik artık bankacılıkta stratejik bir karar değildir. İklim değişikliği herkesi etkilemekte ve dünya çapındaki bankalar süreçlerini çevre dostu bir yaklaşıma evirmek zorundadırlar. Yeşil bankacılık için iklim önceliği yaklaşımını benimsemek artık finans kurumları için sadece bir tercih değil, zorunluktur.

Yeşil bankacılık, iklim değişikliği konusunu da önemseyerek çevresel ve sosyal risk ve fırsatları etkin bir şekilde yöneten ve düşük karbonlu ekonomiye geçiş için gerekli finansmanı uygun koşullarda sağlayan bir bankacılık

uzmanlık alanıdır. Böylece yeşil ve sürdürülebilir bankalar, düşük karbonlu ekonomiye geçiş için gerekli finansmanı uygun koşullarda sağlayan finansal kurumlardır. Yalnız; farklı disiplin çevre duyarlılığı konularında işbirliğinin de geliştirilmesi gerekmektedir.

Yeşil bankacılık sistemi ile sürdürülebilirlikle ilgili risklerin etkin yönetimi ve denetimi, yalnızca finansal istikrara katkı sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda bankacılık sektörünün sürdürülebilirlik odaklı finansman sağlama kabiliyetini de artıracaktır. Böylece uluslararası yeşil finans hareketlerine paralel olarak, Türk sürdürülebilir bankacılık stratejisinin öncelikli hedefi; iklime bağlı finansal risklerin etkin yönetimi ve gözetimi olacaktır. Bankalar öncelikli hedeflerine ulaşırken; bankaların risk yönetimi kapasitesinin artırılması, denetim ve izleme çerçevesinin güçlendirilmesi kritik önemlidir. Sürdürülebilir ve düşük karbonlu bir ekonomiye geçişin etkin bir şekilde finanse edilmesi, kurumsal ve finansal sektörlerin karşı karşıya olduğu riskleri azaltarak uzun vadeli ekonomik ve finansal istikrarı da potansiyel olarak desteklenmelidir. Ulusal boyutuyla, yeşil finansmanın teşvik edilmesi ve bankaların sürdürülebilirlik amacıyla uluslararası fonlara daha kolay erişebilmeleri için uygun ortamın yaratılması önemli bir diğer unsurdur. Bu bağlamda Türk bankaları kullandıracakları kredilerin finansmanını temininde, Proparco, Avrupa Yatırım Bankası, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası, Temiz Teknoloji Fonu ve Dünya Bankası gibi kurumlarla işbirliği içinde olmalarında zorunlu görünmektedir.

Gezeganimizi korumak herkesin sorumluluğudur. Bankalar ister Türkiye’de ister dünyada olsun, müşterilerini çevreyi korumaya katılmaya aktif olarak dâhil etmeye ve teşvik etmeye çalışıyorlar. Bankaların sunduğu yeşil inovatif ürünleri görmek ve kullanmak ise müşterileri heyecanlandırmaktadır. Özellikle iklim duyarlılığı sınırlı ülkelerde bankaların yeşil bankaların izinden gitmesi ve yeni yeşil girişimler başlatması önemlidir. Aynı zamanda, yeşil bankacılık ürünlerine olan talebin önümüzdeki yıllarda artarak devam edeceği aşikârdır. Genç insanlar hızla yetişkin nüfusun çoğunluğunu ve dolayısıyla gelecekteki müşterileri temsil edecekler. Bu nesil, yeşil girişimleri, yeşil ürünleri ve yeşil süreçleri çok daha fazla talep etmektedirler.

Yeşil bankalar, müşterilerine, kâğıtsız bankacılıkla günlük dijital bankacılık ve yapay zekâ işlemleri kullanırken çevreyi koruyabilir ve iklim değişikliğiyle mücadele öncü rol oynayabilirler.

KAYNAKLAR

- Acevedo, S. (2023). Best environmentally friendly banks of January 2023. Çevrim içi: <https://www.businessinsider.com/personal-finance/best-environmentally-friendly-banks>. Erişim Tarihi (20.01.2023).
- Alexopoulos, D. (2021). Six green banking initiatives that inspire customers into action. Çevrim içi: <https://www.scientiaconsulting.eu/blog/6-green-banking-initiaves-inspire-action> Erişim Tarihi (22.01.2023).
- Archive (2022). About CGC: Who we are and what we do. Çevrim içi: <https://web.archive.org/web/20160407043416/http://www.coalitionforgreen-capital.com/about-cgc.html> Erişim Tarihi (22.01.2023).
- BDDK (2021). Sustainable Banking Strategic Plan (2022-2025). By the Banking Regulation and Supervisory Agency (BRSA).
- BDDK (2023). Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Bankalar Çevrim içi: <https://www.bddk.org.tr/Kurulus/Liste/77> Erişim Tarihi (20.01.2023).
- BIST (2023). Sürdürülebilirlik Endeksleri. Çevrim İçi: <https://borsaistanbul.com/tr/sayfa/165/bist-surdurulebilirlik-endeksleri> Erişim Tarihi (20.01.2023).
- Blacconiere, W. G., & Dennis, M. P. (1993). “Environment Disclosure, Regulatory Costs and Changes in Firm Values”, *Journal of Accounting and Economics*, 112-125.
- Bosselmann, K. (2016). *The Principle of Sustainability: Transforming Law And Governance*. Routledge. 2nd Edition eBook Published. DOI <https://doi.org/10.4324/9781315553955>. London.
- Bunq (2023). Discover Plant Trees Çevrim içi: <https://www.bunq.com/benefits/trees> Erişim Tarihi (20.01.2023).
- Bunq (2023). Easy Green. Çevrim içi: <https://www.bunq.com/plans/easy-green>. Erişim Tarihi (20.01.2023).
- CBFO (2022). TC. Cuhurbaşkanlığı Finans Ofisi. Yeşil Suku Çalışma Raporu. Çevrim içi: <https://www.cbfo.gov.tr/sites/default/files/docs/2022-05/cbfo-yesil-sukuk-calisma-raporu.pdf> Erişim Tarihi (20.01.2023).
- Chiang, J. (2017), *Growing The U.S. Green Bond Market Volume 1: The Barriers and Challenges*, California State Treasurer Report.
- Crail, C. (2023). *Aspiration Zero Credit Card 2023 Review*. Ed. Robin Saks Franke. Çevrim içi: <https://www.forbes.com/advisor/credit-cards> Erişim Tarihi (20.01.2023).
- Data”, *Journal of Environmental Economics and Management*, 28-37.
- E3g. (2009). *Accelerating Green Infrastructure Financing: Outline proposals for UK green bonds and infrastructure bank*. E3g.org. March 2009.

- Hamilton, T. James (1995), Pollution as News: Media and Stock Markets Reactions to the Toxics Release Inventory.
- Hayward, R. (2013). The UN Global Compact-Accenture CEO Study on Sustainability 2013. US: Accenture.
- IRDBT, (2014). Institute of Development and Research in Banking Technology. Çevrim içi: [http://www.idrdbt.ac.in/publications/Frameworks/Green%20Banking%20Framework%20\(2013\).pdf](http://www.idrdbt.ac.in/publications/Frameworks/Green%20Banking%20Framework%20(2013).pdf). Erişim Tarihi (20.01.2023).
- KAP (2023). Endeksler. Çevrim içi: <https://www.kap.org.tr/tr/Endeksler> Erişim Tarihi (20.01.2023).
- Keskin, M. (2022). İklim Dönüşümü ve Yeşil Finansmanı. Euroasia Journal Of Social Sciences & Humanities. Doi Number: [http://dx.doi.org/10.38064/eurssh.339.\(9/2\).ss:54-69](http://dx.doi.org/10.38064/eurssh.339.(9/2).ss:54-69).
- Kobivadisi, (2023). Yeşil Bankacılık Nedir? Çevrimiçi: <https://www.kobivadisi.com/yesil-bankacilik-faaliyetleri/> Erişim Tarihi (20.01.2023).
- Meniga, (2021). Environmental trends & business opportunities in Digital Banking. Çevrim içi: https://qcontent.co.uk/wp-content/uploads/2021/06/Carbon_Conscious_Banking_Insight_Paper.pdf Erişim Tarihi (20.01.2023).
- TBB (2021). Dijital, İnternet ve Mobil Bankacılık İstatistikleri. Rapor Kodu: DT22. Çevrim içi: https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikiraporlar/ekler/1604/Dijital-Internet-Mobil_Bankacilik_Istatistikleri-Mart_2021.pdf. Erişim Tarihi (20.01.2023).
- Tomorrow, (2023). Protect the climate with every purchase. Çevrim içi: <https://www.tomorrow.one/en-EU/impact/climate-action/> Erişim Tarihi (28.01.2023).
- UNEP (2014). Financial Initiative. Retrieved from UNEP FI. Çevrim içi: . Erişim Tarihi (20.01.2023).
- William, P. (2022). Snow, Ed (August 19, 2022). Three Ways the Inflation Reduction Act Advances Green Banking. Burr & Forman LLP. Çevrim içi: <https://www.burr.com/newsroom/articles/three-ways-the-inflation-reduction-act-advances-green-banking> Erişim Tarihi (22.01.2023).
- World Bank, (2022). Unlocking Green Finance In Turkey. Turkey Green Growth Analytical and Advisory Program Thematic Paper 1. World Bank Europe And Central Asia Region.

Bankacılıkta Risk, Basel Süreci ve Sermaye Yeterliliği

Batuhan Medetoğlu¹

ÖZET

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren literatüre kazandırılan model ve teoriler ile finans biliminde önemli değişiklikler olmuş, modern finansın temelleri atılmıştır. Risk, beklenen getiri, portföy gibi kavramların sayısal olarak ele alınması; bireyler, kurumlar ve devletler için yol gösterici nitelik taşımıştır. Finansal sistemde yer alan fon arz ve talep eden birimlerin, vermiş olduğu yatırım kararlarında optimum davranması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Risk kavramı, bütün birimleri etkileyen ve portföylerde hareketlilik etkisi olan kavramdır. Olumsuz olası durumların gerçekleşmesi şeklinde tanımlanan risk, çeşitli stratejilerle yönetilebilir ve önlem alınarak engellenebilir niteliktedir. Riskin birçok çeşidi olmakla birlikte önlenemeyen ve önlemeyen yapıya sahip türleri bulunmaktadır. Bankalar, finansal kurumlar içerisinde önem arz eden ve yapısı gereği birçok riske maruz kalan kuruluşlardır. Bankacılık sisteminde etkin risk yönetimi sağlanması ve standart yapı oluşturulması amacıyla Basel uzlaşmaları gerçekleştirilmiş ve önemli kararlar alınmıştır. Finansal sistemde birçok fonksiyonu bulunan sistemin, sürdürülebilir yapıya sahip olması ve finansal açıdan başarılı olması bütün birimler açısından önem arz etmektedir. Çalışmada, bankacılık sisteminde risk kavramının türleri ile tanımlanarak, Basel süreci ile değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Basel sürecinin önemli bir çıktısı olan sermaye yeterliliği değerlendirilmiş ve Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren bankaların sermaye yeterlilik oranları incelenmiştir. Genel bir değerlendirme yapılarak; bankaların yapısı, maruz kaldığı risk türleri ve sermaye yeterliliği hakkında çıkarımlarda bulunulmuştur.

1 Dr. Öğretim Üyesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Ağlasun Meslek Yüksekokulu, Finans, Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, Burdur/Türkiye, bmedetoglu@mehmetakif.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8400-1232

GİRİŞ

Bankalar, mevduat kabulü ve kredi verme işlemleri ile kanunda belirtilen faaliyetleri gerçekleştiren finansal kurumlardır. Türkiye’de ve dünyada finansal sistemin etkin şekilde işlemlerini sağlayan bankalar, gerçekleştirdiği faaliyetler açısından önem arz eden kuruluşlardandır. Bankacılık sistemi, fon arz ve talep eden birimler için aracılık görevini üstlenmektedir. Aracılık yanında yatırım danışmanlığı, portföy yöneticiliği, risk yönetimi gibi fonksiyonlar da bankalar tarafından sağlanmaktadır. Veri Analiz Platformu verilerine göre, toplam hesap sayısının 60.694.607 olduğu ifade edilmektedir. Bu yönüyle sermaye piyasalarında alım satım işlemlerini de gerçekleştiren bankalar, tasarrufların yatırımlara dönüştürülmesinde önemli rol oynamaktadır. Bankalar, yapısı gereği birtakım sistematik ve sistematik olmayan risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu riskler, önlenemez ya da önlenemez nitelikte olup çeşitli stratejiler ile bertaraf edilebilmekte ve risklerden korunmak mümkün olmaktadır. Bankaların maruz kaldığı sistematik riskler; piyasa, faiz oranı, kur riski iken sistematik olmayan risk kapsamında finansal, iş ve yönetim riski kurumları etkilemektedir. Yatırımcılar için sistematik olmayan riskler çeşitlendirme yoluyla bertaraf edilmekte ve sistematik riskler için de çeşitli stratejiler ile korunma sağlanmaktadır. Finansal sistemde önemli kurumlar arasında yer alan bankalar, kanunda belirtildiği üzere forfaiting, faktoring, leasing gibi işlemler yanında sigortacılık faaliyetlerini de üstlenmektedir. Faaliyetleri oldukça çeşitli olan finansal kurumlardan olan bankalar, riskleri etkin yönetebilmek için önlemler almakta, istatistiksel analizlerden yararlanmakta ve uluslararası standartlara uyum sağlamaktadır.

Bu çalışma, bankacılık sisteminde maruz kalınan risklerin tanımlanması, Basel süreçlerinin anlatılması ve sermaye yeterliliğinin öneminin gösterilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, risk kavramı tanımlanmış, risk yönetim aşamaları gösterilmiş ve risk türleri sıralanmıştır. Maruz kalınan riskler detaylandırılmış ve sistematik-sistematik olmayan risk ayrımı ile anlatılmıştır. İkinci bölümde, finans ve bankacılık sistemine ait bilgiler verilerek Basel süreçleri anlatılmıştır. Basel süreçlerinin ortaya çıkma nedenleri, uzlaşılarda alınan kararlar ile sürecin çıktıları ikinci bölümde değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde, sermaye yeterlilik oranı başlığı altında Türkiye’de faaliyet gösteren ve aktif büyüklüğü %1’den fazla olan bankaların 2011-2021 yılları arası sermaye yeterlilik oranı verileri değerlendirilmiştir. Sonuç bölümünde ise genel değerlendirme yapılarak yorumlarda bulunulmuştur.

1. Risk Kavramı

Risk, gerçekleşmesi muhtemel ve olumsuz sonuçlara yol açacak durumlar bütünü şeklinde tanımlanmaktadır. Finansal olarak risk ise beklenen getirinin elde edilememesi olasılığı şeklinde ifade edilmektedir. Risk ile belirsizlik kavramlarının en büyük farkı; riskin sayısal olarak ölçülebilir olmasıdır. Beklenen getiri, tasarruf sahiplerinin gerçekleştirmiş olduğu yatırımlardan elde etmeyi hedeflediği tutarları ifade etmektedir. Beklenen getiri ve risk kavramlarının sayısal olarak ölçümü yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra mümkün hale gelmiştir. Markowitz (1952) tarafından literatüre kazandırılan “Portföy Seçimi” makalesi ile de portföy çeşitlendirmesinin önemi ortaya konulmuştur.

Risk kavramı, sayısal olarak ölçülme niteliğine sahip olup risklerden etkin bir yönetim ile korunması ya da risklerin bertaraf edilebilmesi mümkündür. Etkin bir risk yönetimi gerçekleştirmek için adımlar atılmalı, stratejiler oluşturulmalı ve sonuçlar doğru bir şekilde yorumlanmalıdır. İşletmeler, kurumlar ve devletler için önem arz eden risk yönetim sürecinin aşamaları bulunmaktadır. Bu aşamaların doğru ve objektif şekilde uygulanması, riskin bertaraf edilmesinde önem arz etmektedir. Risk yönetim süreci aşamaları aşağıda mevcuttur (Emhan, 2009, s. 213-216).

- Riskin tanımlanması,
- Riskin değerlendirilmesi ve hesaplanması,
- Alternatif risk düzeltme araçları arasında seçim yapılması,
- Seçilen alternatifin uygulanması,
- Değerlendirme ve kontrol.

Olumsuz durumlarla karşılaşılmasını engelleyen risk yönetimi, uygulayıcılara birçok avantaj sağlamaktadır. Risk yönetimi, işletmelerin ya da kurumların devamlılık, süreklilik, sürdürülebilirlik gibi ilkelerinin gerçekleştirilmesi için de uygulanmaktadır. Risk yönetiminin avantajları, aşağıda sıralanmıştır (Derici vd., 2007, s. 153-154).

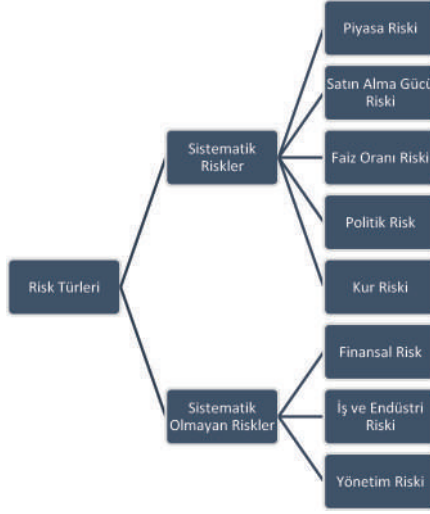
- Ortaya çıkabilecek kayıpları en aza indirme,
- Hızlı ve etkili karar alabilme,
- Zaman tasarrufu sağlama,
- Kaynak israfını engelleme,
- Riskleri makul seviyede tutma,
- Yeniliklere açık olunmasını sağlama.

Risk kavramı, farklı bakış açıları ile sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmalar; çeşitlendirme ölçütlerine, kaynaklarına ve olası sonuçlarına göre riskler şeklinde yapılabilmektedir. Literatürde yaygın olarak, çeşitlendirme ölçütlerine göre risk sınıflandırılması gerçekleştirilmektedir. Çeşitlendirme ölçütlerine göre risk; sistematik ve sistematik olmayan risk şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Sistematik risk; ekonomik, siyasi, sosyal olayların etkisiyle meydana gelen ve çeşitlendirme yoluyla bertaraf edilemeyen risk türüdür. Sistematik risk sıfıra indirgenememekle birlikte, önlem alınarak koruma sağlanacak risk türüdür. Sistematik olmayan risk ise ilgili varlık ya da işletmelerin yapısından kaynaklanan ve çeşitlendirilebilir nitelikteki riskleri kapsamaktadır. İşletmeleri etkileyen risk türleri aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır (Altay, 2015, s. 1-18)

- ✓ Satın Alma Gücü Riski
- ✓ Faiz Oranı Riski
- ✓ Piyasa Riski
- ✓ Kredi Riski
- ✓ Likidite Riski
- ✓ Politik Risk
- ✓ Kur Riski
- ✓ Operasyonel Risk
- ✓ Finansal Risk
- ✓ İş Riski
- ✓ Yönetim Riski

Risklerin etkin bir şekilde yönetimi için ilk aşama risklerin tanımlanması şeklinde gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda risklerin sistematik ve sistematik olmayan risk şeklinde sınıflandırılarak ele alınması, değerlendirme aşamasında önem arz etmektedir. Riskleri çeşitlendirme yoluyla bertaraf etme, olası etkilerden korunma ve önlemler alma da riskleri doğru bir şekilde tanımlama aşamasından sonra mümkün hale gelmektedir. Bu kısımda, risk türlerinin başlıcaları tanımlanmış ve detaylandırılmıştır. Sistematik ve sistematik olmayan risk türleri Şekil 1’de yer almaktadır.

Şekil 1. Risk Türleri

Kaynak: (Korkmaz ve Ceylan, 2017, s. 611)

Kur riski, döviz kurlarında meydana gelen değişmelerin etkisiyle ortaya çıkan olumsuz durumları ifade etmektedir. İşletmenin kontrolü dışında gerçekleşen ve sistematik risk kapsamından değerlendirilen risk türü olan kur riski, yatırımcıları, kurumları ve işletmeleri etkilemektedir. Fiyatlar genel seviyesinde meydana gelen artışların ortaya çıkardığı riske de enflasyon ya da satın alma gücü riski ismi verilmektedir. Mal ve hizmet fiyatlarının artması şeklinde ifade edilen enflasyon riski, tüm birimleri etkilemekte ve sistematik risk türleri arasında kabul edilmektedir. Politik risk ise ülkelerde yaşanan siyasi olaylar, politik kararlar gibi faktörler sonucu oluşan risk türüdür (Usta ve Demireli, 2010, s. 27-28).

Piyasa riski, piyasa fiyatları ve oranlarında meydana gelen değişiklikler sonucunda varlık fiyatlarının azalması ihtimali şeklinde ifade edilmektedir. Aynı zamanda piyasa riski, işletmelerin sahip olduğu varlıklarından dolayı üstlendiği risk olarak ifade edilmektedir. Piyasa riski, sistematik risk türü kapsamında değerlendirilmektedir. Likidite riski, işletmelerin aktiflerini hızla ve değerinde nakde dönüştürememesi ile ihtiyaç duyduğunda nakit elde edememe ihtimali şeklinde tanımlanmaktadır. Operasyonel risk ise yönetim ve personel kaynaklı hatalar, kontrol eksiklikleri, bilgi teknolojisindeki aksamalar, deprem, sel, yangın gibi doğal afetlerden kaynaklanan kayıplar ya da bu nedenlerle zarara uğrama ihtimali şeklinde tanımlanmaktadır (Altay, 2015, s. 9-16).

Kredi riski, bankaların ana faaliyetlerinden dolayı maruz kaldığı risk türlerinden biridir. Bankalar, 5411 nolu kanunda yer alan faaliyetlerini gerçekleştirme yetkisine sahip finansal kurumlardır. Kanunda bankaların gerçekleştirdiği faaliyetlerden bazıları mevduat kabul etme ve kredi vermedir. Kredi verme, fon talep eden birimlere belirli bir oranla fon transferini ifade etmektedir. Kredi verme, çeşitli kriterlere göre gerçekleştirilmektedir. Fon talep edenlere kredi verilmesi sonucunda, kredinin geri ödenmemesi mümkün olmaktadır. Kredinin bankaya geri ödenmeme ihtimaline kredi riski adı verilmektedir. Kredi riski, bankalar için yönetilmesi ve önlem alınması gereken bir risk türü statüsündedir. Faiz oranı riski ise sistematik risk türleri arasında yer alan ve piyasa faiz oranlarında meydana gelen değişimlerden kaynaklanan risk türüdür. Çeşitlendirme yoluyla sifıra indirgenemeyen ya da bertaraf edilemeyen faiz oranı riski, bankaların faaliyetlerinden dolayı etkilendiği ve önlemler aldığı risk türlerinden biridir (İçöz, 2020, s. 334-339).

Finansal risk, işletmenin borç ödeme yeterliliğinin azalması şeklinde ifade edilmektedir. Finansal kaldıraç derecesi ile belirlenen finansal risk, firma gelirlerinin borçlanma ile sürekliliğini kaybetmesine neden olmaktadır. İş riski, işletmelerin birden fazla iş kolunda faaliyet göstermesi sonucu, bazı iş kollarında gelir kaybına uğrama ihtimali şeklinde gerçekleşmektedir. Endüstri riski ise sektörde meydana gelebilecek dalgalanmaların, işletmeleri olumsuz etkilemesi şeklinde ifade edilmektedir. Yönetim riski ise işletmelerin yönetiminde işine haiz kişilerin ya da yönetim kadrosunun kurulamaması sonucu ortaya çıkabilecek olumsuz durumlar bütünü olarak ifade edilmektedir. Finansal risk, iş ve endüstri riski, yönetim riski; sistematik olmayan risk kapsamında değerlendirilemekte ve yatırımcılar için iyi çeşitlendirilmiş bir portföy ile bertaraf edilebilmektedir (Korkmaz ve Ceylan, 2017, s. 621-623).

2.Finans, Bankacılık ve Basel Süreci

Finans, elde edilen gelirler ile giderlerin karşılanması ve finansman, yatırım gibi kararların verilmesini sağlayan bilim dalıdır. Finansal sistem, fon arz ve talep eden birimlerin bir araya gelmesi ile oluşmakta ve bu birimler yanında kurumlar, varlıklar ve piyasaların yer aldığı ortamlar olarak tanımlanmaktadır. Finansal sistem; bankalar, sigorta şirketleri, sermaye piyasası kuruluşları, bankalar gibi unsurları bünyesinde barındırmaktadır. Sistemde aynı zamanda düzenleyici ve denetleyici kurumlar ile yasal düzenlemeler de yer almaktadır (Ceylan ve Korkmaz, 2017, s. 13-18). Gelirlerin giderlerden fazla olması durumunda tasarruf elde edilmektedir. Tasarruflar, finansal varlıklarda değerlendirilerek yatırım yapılmakta ve geleceğe yönelik fon transferi sağlanmaktadır. Finansal piyasalarda fon transferinin gerçekleşmesini sağlayan